

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою ЗНУ

Протокол

№ 8 від 29.01.26

-

Шило Г.М.
(прізвище та ініціали)

ПРОГРАМА

**підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної
середньої освіти**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПІДТРИМКИ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В
УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Розробник(и): Гладиш Марія Олександрівна к. пед. н., доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти, Запорізький національний університет.
Авраменко Уляна Володимирівна, викладач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти, Запорізький національний університет.

Напрямок підвищення кваліфікації: особливості впровадження інклюзивного навчання та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на рівні базової середньої освіти.

Розроблено на основі типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти від 12.10.2022 р. № 904.

Термін дії програми: з 29.01.26 до 29.01.29 року.

Рецензенти:

Сущенко Л. О., д. п. н., професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти, Запорізький національний університет.

Іваницький О. І., д. п. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності, Запорізький національний університет.

Актуальність програми. Сучасна система загальної середньої освіти перебуває у стані глибокої трансформації, орієнтованої на принципи рівного доступу, недискримінації, безбар'єрності та педагогіки партнерства. Зростання різноманітності освітніх потреб учнів, поширення інклюзивного навчання та впровадження компетентнісного підходу зумовлюють необхідність системного оновлення професійних умінь педагогічних працівників. У цих умовах особливої ваги набуває цілеспрямована підготовка вчителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі середньої школи.

Практика показує, що ефективність інклюзивного навчання визначається не лише наявністю нормативної бази чи ресурсів, а передусім рівнем професійної готовності педагогів: їх здатністю бачити індивідуальний потенціал учня, гнучко адаптувати освітній процес, працювати в мультидисциплінарній команді та забезпечувати психолого-педагогічну підтримку. Саме тому підвищення кваліфікації, спрямоване на розвиток інклюзивної, психологічної та соціальної компетентностей, є стратегічно важливим чинником якості освіти.

Цільова група: вчителі закладів загальної середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 1 кредит ЄКТС (30 годин)

Особливості реалізації програми: Немає.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: очна, дистанційна, змішана.

Мета підвищення кваліфікації: удосконалення професійних компетентностей учителів 7-9 та 10 класів закладів загальної середньої освіти щодо організації інклюзивного навчання, створення безбар'єрного, безпечного та підтримувального освітнього середовища, а також забезпечення ефективної педагогічної, соціальної й психолого-педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами в умовах базової та профільної середньої освіти.

Завдання підвищення кваліфікації:

- ознайомити педагогічних працівників з нормативно-правовими засадами інклюзивного навчання та сучасними підходами до роботи з учнями з особливими освітніми потребами;

- сформулювати цілісне розуміння категорій (типів) особливих освітніх потреб та освітніх труднощів учнів у закладі загальної середньої освіти;

- розвинути вміння педагогів організовувати інклюзивне освітнє середовище на засадах універсального дизайну в навчанні та розумного пристосування;

- удосконалити навички командної взаємодії педагогів, асистента вчителя, фахівців психолого-педагогічного супроводу та батьків у процесі підтримки учнів з ООП;

- сформулювати здатність добирати та застосовувати адаптації і модифікації навчальних матеріалів, методів і форм навчання відповідно до індивідуальних освітніх потреб учнів;

- розвинути вміння організовувати формувальне та підсумкове оцінювання з урахуванням індивідуальних можливостей і сильних сторін учнів;
- підвищити готовність педагогічних працівників до забезпечення соціальної, емоційної та навчальної підтримки учнів з ООП у класному колективі.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: Б1. Психологічна компетентність; Б2. Емоційно-етична компетентність; Б3. Компетентність педагогічного партнерства; В1. Інклюзивна компетентність.

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

у результаті проходження програми педагогічні працівники зможуть:

- створювати безпечне, інклюзивне та здоров'язбережувальне освітнє середовище;
- застосовувати принципи універсального дизайну в навчанні та стратегії розумного пристосування;
- організовувати ефективну взаємодію в інклюзивному класі;
- визначати сильні сторони та освітні потреби учнів;
- планувати й реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію учня;
- добирати інструменти формувального оцінювання та підтримувати навички самооцінювання учнів;
- співпрацювати з командою психолого-педагогічного супроводу та батьками.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Оцінювання результатів навчання здійснюється за бальною системою та передбачає комплексну перевірку сформованості професійних компетентностей, практичних умінь і засвоєння теоретичних положень програми.

Максимальна кількість балів – 100, з них:

до 60 балів – за виконання практичних завдань (кейсів, проєктних робіт, розробок адаптацій/модифікацій, індивідуальних освітніх рішень, аналізу педагогічних ситуацій тощо);

до 40 балів – за підсумкове тестування, що перевіряє розуміння ключових понять, підходів, методів та нормативних засад інклюзивного навчання.

Практичні завдання оцінюються за такими критеріями:

- відповідність змісту завдання поставленим вимогам;
- обґрунтованість педагогічних рішень;
- практична застосовність запропонованих підходів;
- урахування індивідуальних освітніх потреб учнів;
- повнота та структурованість подання матеріалу.

Прохідний бал – 60, за умови набрання не менше 35 балів за практичні завдання, що підтверджує сформованість прикладних професійних умінь і готовність до впровадження отриманих знань у педагогічній діяльності.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат

Вартість: 750 гривень

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено опанування теоретичних засад інклюзивного навчання, диференціації освітнього процесу та практичних технологій педагогічної підтримки й індивідуалізації навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Особливістю програми є поєднання теоретичних положень із практикоорієнтованими видами діяльності: аналіз кейсів, проєктування індивідуальної програми розвитку, розроблення адаптованих і модифікованих навчальних завдань, застосування підходів універсального дизайну та інструментів диференційованого викладання.

Самостійна робота передбачає опрацювання методичних матеріалів і нормативних документів, виконання індивідуальних практичних завдань, підготовку рішень за кейсами, розроблення фрагментів адаптованих навчальних матеріалів та елементів індивідуальної освітньої траєкторії учня.

Підсумкові заходи включають виконання підсумкового тестування та оцінювання практичних робіт за встановленими критеріями.

Зміст програми складається з 2 модулів та 9 взаємопов'язаних тем.

На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест із 40 тестових та 2 відкритих питань.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, – 100 балів.

Прохідний бал – 60 (з них не менше 35 балів за практичні завдання).

Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат / свідоцтво.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 30 год, з них:

8 год – лекційні заняття

12 год – практична робота

4 год – самостійна робота

6 год – контрольні заходи (з яких 4 години поточний контроль, 2 години підсумковий контроль).

Навчально-тематичний план

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. Основи інклюзивного навчання та диференціації освітнього процесу					
Тема 1.1. Сутність інклюзивного навчання та особливі освітні потреби.	2	-	1	-	3
Тема 1.2. Практика аналізу освітніх і соціально-емоційних потреб учнів та визначення рівнів підтримки	-	2	-	1	3
Диференційоване викладання в інклюзивному класі: планування, стратегії та практичне застосування)	2	2	1	1	6
Адаптація та модифікація навчальних завдань. Універсальний дизайн у закладі освіти	-	2	-	-	2
<i>Разом за модулем</i>	<i>4</i>	<i>6</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>14</i>
МОДУЛЬ 2. Технології педагогічної підтримки та індивідуалізації навчання в інклюзивному середовищі					
Тема 2.1. Командна взаємодія супроводу інклюзивного навчання	2		1		3
Тема 2.2. Проєктування ІПР. Участь батьків у розробленні та реалізації ІПР.	-	2	-	1	3

Тема 2.3. Педагогічні технології підтримки в інклюзивному освітньому середовищі	2	-	1	-	3
Модифікація результатів навчання (зміна очікуваних результатів, побудова індивідуальної траєкторії, формувальне оцінювання)	-	2	-	1	3
Цифрові технології як ресурс забезпечення інклюзивного навчання та універсального дизайну	-	2	-	-	2
<i>Разом за модулем</i>	<i>4</i>	<i>6</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>14</i>
Підсумкові заходи				2	2
Усього	8	12	4	6	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Тема 1.1. Сутність інклюзивного навчання та особливі освітні потреби

Інклюзивне навчання як сучасна освітня парадигма: цінності, принципи та цілі. Поняття умовної та функціональної норми в контексті розвитку дитини. Особливі освітні потреби: сутність, причини виникнення та різновиди. Категорії здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Освітні та медичні запити (ОМЗ) як основа визначення необхідної підтримки. Інклюзія та псевдоінклюзія: відмінності, ризики формального впровадження та наслідки для розвитку дитини. Роль закладу освіти у створенні інклюзивного середовища.

Тема 1.2. Аналіз освітніх і соціально-емоційних потреб учнів та визначення рівнів підтримки

Освітні та соціально-емоційні потреби учнів як основа індивідуалізації навчання. Методи збору та аналізу інформації про потреби здобувачів освіти. Спостереження, педагогічна діагностика, співпраця з фахівцями супроводу та батьками. Рівні підтримки в інклюзивному навчанні та критерії їх визначення. Практика прийняття педагогічних рішень на основі потреб учня.

Тема 1.3. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: планування, стратегії та практичне застосування

Диференціація навчання як інструмент реалізації інклюзивного підходу. Диференціація змісту, процесу, результату та освітнього середовища. Планування уроку з урахуванням різних освітніх можливостей учнів. Стратегії диференційованого викладання в інклюзивному класі. Аналіз практичних ситуацій та кейсів як спосіб формування професійних компетентностей педагога.

Тема 1.4. Адаптація та модифікація навчальних завдань. Універсальний дизайн у закладі освіти

Поняття адаптації та модифікації навчальних завдань: спільне та відмінне. Критерії вибору адаптації або модифікації залежно від потреб учня. Універсальний дизайн навчання (UDL): принципи та можливості впровадження. Створення доступного освітнього середовища як умова успішного навчання всіх здобувачів освіти.

МОДУЛЬ 2. ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Тема 2.1. Командна взаємодія супроводу інклюзивного навчання

Командний підхід як основа ефективного інклюзивного навчання. Склад команди психолого-педагогічного супроводу та розподіл функцій між її учасниками. Роль педагога, асистента вчителя, практичного психолога, спеціального педагога та інших фахівців. Моделі взаємодії команди супроводу. Професійна комунікація та партнерство в інтересах дитини.

Тема 2.2. Проєктування індивідуальної програми розвитку (ІПР). Участь батьків у розробленні та реалізації ІПР

ІПР як інструмент індивідуалізації навчання. Структура та зміст індивідуальної програми розвитку. Алгоритм проєктування ІПР. Визначення цілей, завдань та очікуваних результатів навчання. Участь батьків у розробленні, реалізації та моніторингу ІПР. Партнерська взаємодія школи та сім'ї.

Тема 2.3. Педагогічні технології підтримки в інклюзивному освітньому середовищі

Поняття педагогічної підтримки в інклюзивному навчанні. Технології підтримки навчальної діяльності, соціалізації та емоційного розвитку учнів. Асистивні та компенсаторні стратегії навчання. Формування позитивного навчального досвіду та мотивації до навчання.

Тема 2.4. Модифікація результатів навчання та індивідуальна освітня траєкторія

Модифікація очікуваних результатів навчання відповідно до можливостей учня. Побудова індивідуальної освітньої траєкторії. Формувальне оцінювання як інструмент підтримки навчального поступу. Моніторинг та коригування результатів навчання в інклюзивному класі.

Тема 2.5. Цифрові технології як ресурс забезпечення інклюзивного навчання та універсального дизайну

Цифрові технології в системі інклюзивної освіти. Онлайн-інструменти та цифрові ресурси для адаптації й модифікації навчального контенту. Використання цифрових засобів для підтримки індивідуального темпу навчання та доступності освіти. Роль цифрових технологій у реалізації принципів універсального дизайну.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

Практичне заняття 1. Тема 1.2. Практика аналізу освітніх і соціально-емоційних потреб учнів та визначення рівнів підтримки (2 год).

1. Аналіз педагогічного кейсу з описом учня: виявлення освітніх, соціально-емоційних та поведінкових потреб.

2. Визначення проявів умовної та функціональної норми у розвитку дитини.
3. Заповнення карти аналізу потреб учня (освітні, соціальні, емоційні, комунікативні).
4. Визначення рівня підтримки та обґрунтування педагогічного рішення.
5. Формулювання рекомендацій для вчителя щодо організації освітнього процесу.

Практичне заняття 2. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: планування, стратегії та практичне застосування (2 год).

1. Аналіз кейсу з практики інклюзивного класу: визначення потреб учнів різних груп.
2. Розроблення фрагмента уроку з використанням стратегій диференційованого викладання.
3. Визначення способів диференціації змісту, процесу та результатів навчання.
4. Обговорення педагогічних рішень у малих групах.
5. Рефлексія ефективності обраних стратегій.

Практичне заняття 3. Адаптація та модифікація навчальних завдань. Універсальний дизайн у закладі освіти (2 год).

1. Аналіз навчальних завдань на предмет необхідності адаптації або модифікації.
2. Практика перероблення навчального завдання з урахуванням різних освітніх потреб.
3. Визначення елементів універсального дизайну навчання у запропонованих прикладах.
4. Розроблення завдання з використанням принципів універсального дизайну.
5. Презентація та обговорення результатів роботи.

Практичне заняття 4. Тема 2.2. Проектування ІПР. Участь батьків у розробленні та реалізації ІПР (2 год).

1. Аналіз прикладу індивідуальної програми розвитку.
2. Формулювання цілей та завдань ІПР на основі опису потреб учня.
3. Визначення ролей членів команди супроводу у реалізації ІПР.
4. Моделювання взаємодії з батьками під час розроблення ІПР.
5. Обговорення типових труднощів та шляхів їх подолання.

Практичне заняття 5. Модифікація результатів навчання та індивідуальна освітня траєкторія (2 год).

1. Аналіз очікуваних результатів навчання для учнів з різними освітніми потребами.
2. Практика зміни (модифікації) результатів навчання відповідно до можливостей учня.
3. Побудова індивідуальної освітньої траєкторії на основі кейсу.
4. Розроблення прикладів формувального оцінювання.

5. Рефлексія ролі оцінювання в підтримці навчального поступу.

Практичне заняття 6. Цифрові технології як ресурс забезпечення інклюзивного навчання та універсального дизайну (2 год).

1. Огляд цифрових інструментів для підтримки інклюзивного навчання та аналіз можливостей цифрових технологій для адаптації навчального матеріалу на прикладі різнопланової обробки розшифровки ZOOM-лекції.
2. Розроблення фрагмента навчального завдання з використанням цифрових ресурсів.
3. Обговорення переваг та обмежень цифрових технологій в інклюзивному середовищі.
4. Рефлексія педагогічної доцільності використання цифрових інструментів.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Різновиди особливих освітніх потреб (поглиблене дослідження).
2. Типові помилки під час упровадження диференціації навчання.
3. Принципи ефективної командної взаємодії в мультидисциплінарній команді. Партнерство з батьками в інклюзивному навчанні.
4. Асистивні та компенсаторні підходи в навчанні.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.12.25).
2. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р (в ред. розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2025 № 294-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10> (дата звернення: 25.12.25).
3. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 25.12.25).
4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.412) {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1263-VII від 13.05.2014, ВВР, 2014, № 27,

- ст.915) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 25.12.25).
5. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : указ президента України №195/2020 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789> (дата звернення: 25.12.25).
6. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 25.12.25).

Основна література

1. Абетка інклюзивності та толерантності : методичний посібник для педагогічних працівників. Київ. 2024. URL: <https://znaydi.org/wp-content/uploads/2024/12/abetka-inklyuzyvnosti-ta-tolerantnosti.pdf> (дата звернення: 25.12.25).
2. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : методичні рекомендації для вчителів. Київ. 2020. URL: <https://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Диференційоване-викладання-в-інклюзивному-класі.pdf> (дата звернення: 25.12.25).
3. Інклюзивна освіта в Україні: теорія і практика : навчально методичний посібник. Київ. URL: <https://www.calameo.com/read/0046893834d6d0f7066cb> (дата звернення: 25.12.25).
4. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. / О. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Ранок, 2019. 304 с.
5. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С. 36–42.
6. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : метод. посіб. / М. О. Колупаєва та ін. Київ, 2018. 252 с.
7. Організація інклюзивного навчання: модель діяльності команди супроводу : навч.-метод. посіб. / О. Ф. Федикевич, Н. В. Бакулина. Київ : Генеза, 2020. 63 с.
8. Психологічні основи життєстійкості особистості : монографія. Київ, 2020. 319 с.
9. Сучасні засоби інформаційно комунікаційних технологій підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник. За заг. Ред Ю.Г. Носенко. Полтава, 2018. URL:https://www.academia.edu/37231708/СУЧАСНІ_ЗАСОБИ_ІКТ_ПІДТРИМКИ_ІНКЛЮЗИВНОГО_НАВЧАННЯ_pdf (дата звернення: 25.12.25).
10. Універсальний дизайн в освіті : посібник / за ред. С. Н. Софій. Київ : ТОВ «Видавництво Плянди», 2015. 76 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/UniversalnyDizain.pdf> (дата звернення: 25.12.25).
11. Фідкевич О., Бакулина Н. Теорія і практика формувального оцінювання у 1–2 класах : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 63 с.

12. Формування інклюзивного освітнього середовища закладу загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Оржеховської. Кропивницький, 2017. 160 с.
13. Як зробити онлайн-уроки інклюзивними : практичні рекомендації. URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/inklyuzyvna-osvita.pdf> (дата звернення: 25.12.25).

Додаткова література

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва та ін. Київ, 2019. 216 с.
2. Директору про роботу вчителів в умовах інклюзивного навчання: модель педагогічної підтримки Київ. URL: <https://edirshkoly.expertus.com.ua/858120> (дата звернення: 25.12.25).
3. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти : керівництво для тренерів. Київ. 2018. URL: http://posibnyk.nus.org.ua/wp-content/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf (дата звернення: 25.12.25).
4. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: корекційно-розвиткові тренінги : навч.-метод. посіб. / за ред. М. Бібік. Київ, 2019. 208 с.
5. Інклюзивні практики: практичні рекомендації / упоряд. Н. Софій, О. Федоренко. Київ, 2021. 82 с.
6. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально методичний посібник. Харків : Видавництво «Ранок». URL: https://www.ranok.com.ua/resources/files/pdf/Navchannya_ditej_z_osobluvumu_potrebamu.pdf (дата звернення: 25.12.25).
7. Практика асистента педагога: міжнародний та український контекст : результати дослідження / О. Ф. Мартичук та ін. Київ, 2020. 96 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/34228/1/O_Martynchuk_PAP_2020_IL.pdf (дата звернення 25.12.25).
8. Щербак О. І., Софій Н. З., Бондар Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2014. 136 с.